

HAMAR KOMMUNE

Eiermelding del I – generell del

Vedtatt i Hamar kommunestyre 25.09.2019

INNHold

1	Innledning.....	3
1.1	Formål og avgrensning.....	3
1.2	Hamar kommunes verdier	4
1.3	Formålet med deltakelse i selskaper - deltakelse i nærings- og eiendomsselskap.....	4
2	Roller og rolleforståelse.....	6
2.1	Kommunestyret som eier.....	6
2.2	Formannskapet som eier.....	6
2.3	Ordfører som eierrepresentant	6
2.4	Arbeidsutvalg for forberedelse av valg.....	6
2.5	Kommunedirektøren.....	7
2.6	Kommunen som kunde/bruker.....	7
2.7	Representantskapsmøte/generalforsamling/årsmøte.....	7
2.8	Eiermøter	8
2.9	Eierutvalg	8
2.10	Styret.....	8
2.11	Daglig leder.....	8
2.12	Eieroppfølging og samhandling med de kommunale foretakene.....	9
3	Andre føringer	9
3.1	Skille mellom eierskap og selskapsledelse	9
3.2	Skille mellom monopol og konkurransevirkosomhet	9
3.3	Skille mellom kommunen som eier og kommunen som bestiller av tjenester.....	10
3.4	Kapitalstruktur og utbytte.....	10
3.5	Etablering av eierstrategi for hvert selskap	11
3.6	Selskaps- og forvaltningskontroll	12
4	Eierprinsipper for Hamar kommune	13
4.1	Åpenhet og informasjon.....	13
4.2	Definert formål for virksomheten.....	13
4.3	Vedtak skal fattes på generalforsamlingen/representantskapsmøte	13
4.4	Likebehandling av aksjonærer/deltakere	14
4.5	Valg av styre	14
4.6	Styrets arbeid og uavhengighet	15
4.7	Godtgjøring til styret	15
4.8	Samfunnsansvar	16
4.9	Klima og miljø.....	16
4.10	Eiers løpende avkastning – utbyttepolitikk	17
4.11	Revisor og bruk av rådgivere.....	17
4.12	Organisasjonslæring og kompetanseheving	17
5	Organisasjonsformer - selskaper og foretak	18
5.1	Innledning.....	18
5.2	Kommunale foretak (KF)	18
5.3	Interkommunalt selskap (IKS).....	20
5.4	Interkommunalt samarbeid	21
5.5	Aksjeselskap (AS)	22
5.6	Samvirkeforetak (SA)	23
5.7	Stiftelser	24

1 INNLEDNING

1.1 Formål og avgrensning

Hamar kommune ønsker med denne Eiermeldingen å ha et bevisst og aktivt forhold til sitt eierskap i selskaper og foretak.

Det fremgår av § 26-1 i den nye kommuneloven at kommuner minst en gang i valgperioden skal utarbeide en Eiermelding som skal vedtas av kommunestyret selv. Eiermeldingen skal inneholde:

- a. kommunens prinsipper for Eierstyring,
- b. en oversikt over selskaper, foretak og andre virksomheter som kommunen har Eierinteresser eller tilsvarende interesser i og
- c. kommunens formål med sine Eierinteresser eller tilsvarende interesser i disse virksomhetene.

Eiermeldingen beskriver i tillegg forhold som bør hensyntas ved selskapsorganisering av kommunens virksomhet, hva slags type virksomhet kommunen bør eie, og rolleforståelse ved oppfølging av kommunens eierskap. De forskjellige organisasjonsmodellene blir gjennomgått i kapittel 5.

Eiermeldingen skal bidra til at kommunen fremstår som en forutsigbar Eier. En annen målsetting er å gi et konkret budskap fra kommunen som Eier om hva man forventer seg av det enkelte selskap. Dette kan dreie seg om krav til avkastning i de selskapene der eierskapet karakteriseres som finansielt, eller ivaretagelse av viktige samfunnshensyn der selskapet er opprettet for å understøtte prioriterte politikkområder. For de fleste selskapene vil formålet med eierskapet i realiteten være en blanding av finansielt og politisk eierskap.

Eiermeldingen gjelder for kommunens eierskap i alle selskaper hvor kommunen har Eierinteresser. Kommunale foretak (KF) og interkommunale selskap organisert etter kommuneloven § 27¹ er ikke selskaper i tradisjonell forstand. Vi har likevel valgt å omfatte også disse, da de er underlagt et styre med ansvar for virksomheten. Disse organisasjonsformene er i det følgende også omtalt som selskap. Vi har avgrenset Eiermeldingen mot administrativt vertskommunesamarbeid med hjemmel i kommuneloven kap. 20 (PP-tjeneste, landbruk, Hamarregionen utvikling m.fl.), da dette er avtalebaserte samarbeid hvor én eller flere kommuner har delegert myndighet til kommunedirektøren i vertskommunen eller en politisk nemnd, og uten at det er etablert et eget styre for virksomheten. Denne type samarbeid avviker derfor i vesentlig grad fra de øvrige virksomhetene som er omtalt i meldingen.

Eiermeldingen er delt inn i to deler. I del I gjennomgås de prinsipielle sidene ved kommunens eierskap. I del II gjennomgås det enkelte selskap med en beskrivelse av virksomhetenes formål og kommunens vurdering av eierskapet. Dette bør danne grunnlag for strategiprosesser i styrene som oppfølging av meldingen.

¹ § 27 samarbeid forsvinner som organisasjonsmodell i ny kommunelov.

1.2 Hamar kommunes verdier

Hamar kommune forvalter betydelige verdier gjennom eierskap i ulike selskap. Bokførte verdier i selskapene utgjorde i 2018 1,3 mrd kr. Reelle verdier er betydelig høyere og overstiger 4 mrd kr. De største verdiene er knyttet opp mot eierskapet i Hamar Energi Holding AS, som forvalter kommunenes aksjer i Eidsiva Energi AS. Kommunen må ha et bevisst forhold til hvordan forvaltning av verdiene organiseres. En stor del av disse verdiene har kommunen valgt å legge inn i ulike selskaper. Verdiene og avkastningen fra disse selskapene har stor betydning for kommunens samlede økonomi.

Hamar kommunes verdier i de ulike selskapene vil bli nærmere omtalt under Del 2 i eiermeldingen.

1.3 Formålet med deltakelse i selskaper - deltakelse i nærings- og eiendomsselskap

Kommunen står etter loven i mange tilfeller fritt til å organisere tjenesteproduksjonen i selskaper. Kommunen står også fritt til å være deltaker i andre type selskaper, herunder næringsvirksomhet.

Muligheten for styring, herunder politisk og den demokratisk kontroll med tjenesten, vil bli noe dårligere når kommunen velger en annen organisering av kommunale oppgaver enn innenfor den tradisjonelle kommuneorganisasjonen. Selskapsorganisering og etablering av foretak kan både medføre fragmentert styring og suboptimalisering. Som oftest vil det derfor ikke være grunn til å velge annen organisering av kommunens virksomhet enn den tradisjonelle kommuneorganiseringen. I andre tilfeller kan det være gunstig at oppgaveløsningen skjer i selskaper eller foretak. Dette vil kunne gjelde ulike former for interkommunalt samarbeid, men kanskje særlig i den grad kommunen driver ulike former for næring eller konkurranseutsatt virksomhet.

Før kommunen etablerer eller går inn i nye selskaper skal det gjøres en grundig analyse av hvorfor kommunen ønsker å selskapsorganisere virksomheten. Kommunen skal legge til rette for en god og effektiv kommunal drift til beste for innbyggerne. Det må derfor alltid gi en økonomisk og/eller samfunnsmessig gevinst dersom kommunen skal selskapsorganisere egen virksomhet eller ha eierinteresser i et selskap.

Kommunestyret fastsetter følgende prinsipper for kommunens deltakelse i nærings- og eiendomsselskap:

- a. Kommunen skal føre en offensiv utviklings- og næringspolitikk, men først og fremst være tilrettelegger.
- b. Kommunen bør som hovedregel ikke delta i selskaper som har næringsmessige formål. Unntak gjelder der kommunens eierskap anses nødvendig for å ivareta viktige fellesskapsinteresser og samfunnsinteresser, for eksempel eierskap i regionens kraftressurser. Kommunen kan i en oppstartsfase også delta i selskaper når det anses nødvendig for å utløse næringsetableringer som bidrar til å realisere kommunens næringsplan. I slike selskaper skal kommunen på sikt selge seg ut, med mindre eierskap anses nødvendig for å opprettholde hovedkontor og eller virksomhet i Hamarregionen. I så fall kan det være aktuelt å beholde negativ kontroll i selskapet.

- c. Kommunen bør ikke være deltaker i eiendomsselskap som ikke ivaretar kommunens primæroppgaver eller hvor eierskapet ikke anses nødvendig for videre utvikling i samsvar med kommuneplanens arealdel.
- d. Kommunen bør investere i tomter og arealer når det anses nødvendig for å ivareta langsiktige utviklingsoppgaver, som boligbygging, næringsarealer og kommunale primæroppgaver.

2 ROLLER OG ROLLEFORSTÅELSE

Eiermeldingen tar for seg kommunen som eier i selskaper. Kommunen kan ha flere roller i samme selskap i tillegg til eierrollen, som for eksempel som kunde/bruker eller offentlig myndighet. Det er særlig viktig at kommunens rolle som myndighetsutøver ikke påvirkes av at kommunen har eierinteresser i ulike selskaper. Kommunens eierskap skal utøves gjennom de formelle eierkanalene og utøvelsen av eierskapet skal være politisk forankret.

Under følger en kort gjennomgang av de ulike organene som er relevante for eierrollen. Folkevalgte, kommunens representanter i eierorganene, samt kommunens øvrige ansatte må være seg bevisst de ulike rollene, slik at kommunen opptrer ryddig og tillitvekkende.

2.1 Kommunestyret som eier

Kommunestyret er ansvarlig for at kommunens eierskap utøves på en forsvarlig måte slik at de betydelige verdiene og oppgavene som ligger i selskapene forvaltes til beste for kommunens innbyggere. Kommunestyret fastsetter gjennom denne eiermeldingen formålet og rammene for kommunens eierskap.

Kommunestyret kan delegere sin myndighet. Delegert myndighet skal utøves innenfor rammene av denne eiermeldingen, samt andre føringer fastsatt av kommunestyret. Saker av stor prinsipiell og politisk betydning skal forelegges kommunestyret. For Hamar Energi Holding har kommunestyret i tillegg fastsatt egne prinsipper for eierskapet.

2.2 Formannskapet som eier

Formannskapet er i kommunestyrets delegeringsreglement delegert myndighet til å utøve løpende eierstyring på vegne av kommunen, herunder oppnevne/foreslå kommunens representanter til styrende organer, med mindre annet ikke er positivt bestemt. Delegeringen omfatter ikke kommunale foretak.

I selskaper hvor kommunen er eneeier gjennomføres generalforsamlingen i formannskapet, likevel slik at formannskapet taler med én stemme ved ordfører. Ved behov for drøftinger og føringer for ordførers stemmegivning skal dette behandles før generalforsamlingen settes.

2.3 Ordfører som eierrepresentant

Ordfører er kommunens representant i generalforsamling og årsmøter med mindre annet er bestemt av kommunestyret eller formannskapet. Ordfører kan videredelegere sin fullmakt. Formannskapet utpeker en representant fra opposisjonen som deltar som observatør i eiermøter.

2.4 Arbeidsutvalg for forberedelse av valg

Kommunestyret velger selv medlemmer til representantskapet i interkommunale selskap (IKS) og medlemmer til styret i kommunale foretak (KF). Formannskapet foreslår kandidater til styrer i aksjeselskap og interkommunale selskap, samt kandidater til valgkomiteer i disse selskapene. Det nedsettes et arbeidsutvalg som består av tre representanter fra formannskapet, med ansvar for å

forberede valgene og innstille til formannskapet i disse sakene. Kommunedirektøren v/eiersekretariatet er sekretær for utvalget.

2.5 Kommunedirektøren

Det følger av kommuneloven § 13-1 tredje og fjerde ledd at kommunedirektøren skal påse at saker som legges fram for politisk behandling er forsvarlig utredet og påse at politiske vedtak blir iverksatt. Kommunedirektøren skal i tillegg legge til rette for oppfølging av kommunens eierskap. Dette innebærer blant annet:

- a. Saksforberedelse av eiersaker som skal til politisk behandling.
- b. Bistå ordfører og andre i å utøve eierstyring på vegne av kommunen, herunder forberede og delta i generalforsamlinger og eventuelle eiermøter.
- c. Løpende kontakt og dialog mellom kommunen og selskapene utenom generalforsamling.
- d. Bistand og informasjon til representanter i representantskap og styrer.
- e. Internkontroll.
- f. Oppdatering av faktadelen i Eiermeldingen.

Kommunedirektøren skal sørge for at det er etablert et bredt sammensatt eierskapssekretariat som blant annet skal ha ansvar for å følge opp oppgavene som nevnt over.

2.6 Kommunen som kunde/bruker

Kommunens rolle som bestiller av tjenester fra selskaper vi har eierinteresser i skal være klart atskilt fra rollen som eier. Kommunedirektøren skal være kommunens bestiller av tjenester fra selskapene når kommunedirektøren er delegert et resultatansvar for tjenesteområdet.

2.7 Representantskapsmøte/generalforsamling/årsmøte

Kommunen som eier skal fremme sine eierinteresser i selskapets eierorgan, dvs. i representantskapsmøte i interkommunale selskaper (IKS), i generalforsamling i aksjeselskaper (AS), og i årsmøte i samvirkeforetak (SA).

For aksjeselskaper skal eier i generalforsamling godkjenne årsregnskap og årsberetning, herunder utdeling av utbytte. For interkommunale selskaper skal eier gjennom representantskapet i tillegg fastsette budsjett, økonomiplan, fatte vedtak om pantsettelse av fast eiendom eller andre større kapitalinvesteringer, samt fatte vedtak om investeringer som er av vesentlig betydning for selskapet eller en eller flere av deltakerne.

Kommunens eierrepresentant(er) i representantskapsmøte/generalforsamling/årsmøte skal ivareta Hamar kommunes eierinteresser. Eierrepresentantene skal utøve sin virksomhet innenfor de rammer som fremgår av denne Eiermeldingen, samt andre føringer som er vedtatt av Kommunestyret og Formannskapet. Den politiske debatt og vedtak om hvordan kommunen som eier skal forholde seg til selskapene, skal skje i formannskapet/kommunestyret. Når det er fattet vedtak, binder dette kommunens eierrepresentant(er) til å stemme i henhold til vedtaket.

Representantskapet i interkommunale selskaper (IKS), er tillagt noe mer myndighet enn generalforsamlingen i et aksjeselskap. Representantskapets medlemmer er personlig

valgt/oppnevnt for 4 år og kan bli holdt ansvarlige på samme måte som styrets medlemmer, jf. § 38 i lov om interkommunale selskaper.

Kommunestyret velger selv sine medlemmer til representantskapet i interkommunale selskap (IKS). For å sikre politisk forankring, samt å bidra til å forenkle oppfølgingen i eiersaker, herunder samhandling med formannskapet, skal kommunens representanter og vararepresentanter velges blant kommunens faste medlemmer i formannskapet. Ved valg til representantskapet til Hias og Sirkula skal ordfører være en av kommunens to faste representanter.

2.8 Eiermøter

Eierskap utøves og eierbeslutninger fattes i generalforsamling for aksjeselskaper og representantskapsmøte for interkommunale selskaper. Likevel kan selskapene et ha behov for å varsle og informere eierne om saker av betydning for eierskapet, og eierne kan ha behov for å forberede saker i forkant av generalforsamling/representantskapsmøte. Eiermøtene vil være en uformell arena for avklaringer, samordning og informasjonsutveksling.

Ordfører, kommunedirektøren og/eller representant for eiersekretariatet deltar i eiermøter med mindre annet er bestemt av formannskapet. Kommunens medlemmer i representantskap og bedriftsforsamling skal inviteres til å delta. Selskapets styre skal være representert. Det skal føres referat fra eiermøter.

2.9 Eierutvalg

Det fremgår av aksjonæravtalen for Eidsiva Energi AS og aksjonæravtalen for Innlandet Energi Holding AS at det skal utpekes et eierutvalg på inntil 6 medlemmer for hvert av selskapene. Eierutvalget skal sikre informasjonsutveksling og dialog mellom eierne og selskapet om saker og beslutninger som er av vesentlig betydning for eierskapet. Hamar Energi Holding/Hamar kommune har rett til å utpeke et medlem i hvert av utvalgene.

2.10 Styret

Styret er ansvarlig for forvaltning og organisering av virksomheten. Styret er ansvarlig for at virksomheten drives innenfor de rammer som følger av selskapets formål og vedtak fattet i generalforsamling/årsmøte. Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelsen og selskapets virksomhet for øvrig.

Et styremedlem er personlig valgt og skal ivareta selskapets og ikke den enkelte eiers interesser. Styrerepresentanter kan bli holdt personlig økonomisk ansvarlig overfor selskapet eller aksjeeier for skade de i denne egenskap har forvoldt forsettlig eller uaktsomt, jf. aksjeloven kap. 17 og IKS-loven § 38.

2.11 Daglig leder

Daglig leder er ansvarlig for den daglige ledelse av selskapet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret har gitt. På grunn av styrets kontrollansvar overfor daglig leder, ønsker ikke Hamar kommune at daglig leder sitter i styret i selskaper hvor Hamar kommune har eierinteresser.

2.12 Eieroppfølging og samhandling med de kommunale foretakene²

Kommunestyret vedtar følgende føringer for eieroppfølging og samhandling med de kommunale foretakene:

- a. Formannskapetets møter benyttes som arena for informasjon, drøfting og forankring av saker som gjelder de kommunale foretakene.
- b. Eiersekretariatet skal bistå ordfører og kommunestyret i oppfølging av kommunens eierutøvelse i foretakene, herunder ivareta løpende dialog mellom kommunen og foretaket.
- c. Kommunedirektøren har i medhold av kommuneloven § 9-16 myndighet til å instruere foretakets ledelse om at iverksettelsen av en sak skal utsettes til kommunestyret har behandlet saken. Det etableres en rutine som innebærer at kommunedirektøren v/eiersekretariatet får tilsendt innkalling, sakspapirer og protokoller fra styrets møter.

Med unntak av kommunedirektørens beslutninger etter pkt. c, skal vedtak og formelle føringer i eiersaker som gjelder kommunale foretak fattes av kommunestyret selv.

3 ANDRE FØRINGER

3.1 Skille mellom eierskap og selskapsledelse

Eier fatter beslutninger på generalforsamlingen, og velger et styre som får fullmakt og ansvar for å realisere eiernes målsettinger med selskapet. Eier kan formelt bare gi instruksjoner til styret på generalforsamling eller i representantskapsmøte. Eier kan heller ikke gå utenom styret og direkte til daglig leder.

Når eier har oppstilt sine eierkrav skal kommunen begrense seg til overordnet styring. Dette er likevel ikke til hinder for dialog mellom eier og selskap for gjensidig informasjonsutveksling. Eier bør stille klare krav til selskapets styre om realisering av de målsettinger eier har fastsatt. Eieren skal kontrollere måloppnåelsen og holde styret ansvarlig for denne. Eierkravene må være realistiske, tydelige og være utformet slik at måloppnåelsen kan etterprøves. Kravene må sikre forutsigbarhet for selskapene. Når kommunen som eier har fremsatt sine krav og målsettinger må selskapet få frihet og tilstrekkelig selvstendighet til å realisere målene.

3.2 Skille mellom monopol og konkurransevirkosomhet

Mange offentlige selskaper er tildelt oppgaver i egenregi eller har enerett til å utføre visse oppgaver. Disse selskapene står derfor i en monopolsituasjon, samtidig som flere av disse konkurrerer på leveranser innenfor andre tjenesteområder.

Alle selskaper som driver økonomisk virksomhet i et marked, er omfattet av konkurranseloven og regelverket for offentlig støtte.

² Vedtatt av kommunestyret 26.11.2014 – sak 105/14

Den konkurranseutsatte delen av virksomheten må som et minimumskrav skilles ut i en egen avdeling med eget avdelingsregnskap for å dokumentere at det ikke foreligger krysssubsidiering. Konkurranseutsatt virksomhet skal drives etter markedsmessige prinsipper med krav til utbytte.

3.3 Skille mellom kommunen som eier og kommunen som bestiller av tjenester

I Hamar kommune er det opprettet flere selskaper hvor formålet primært er å levere tjenester til kommunen eller til innbyggerne på vegne av kommunen. Dette gjelder selv om kommunedirektøren som regel har ansvaret for tjenesteområdet overfor brukerne og kommunestyret. Dette gjelder f. eks Hias IKS, Sirkula IKS og Hedmarken IKT.

Da disse selskapene i realiteten står i en monopolsituasjon og leverer tjenester til selvkost, er det en fare at selskapene ikke har tilstrekkelig fokus på kostnadseffektiv drift. For å unngå dette og sikre at kommunen selv definerer innhold og omfang på de tjenester som skal leveres, ønsker kommunen et tydelig skille mellom selskapet som leverandør av tjenester/leveranser og kommunen som bestiller. Formålet er å bidra til at selskapet produserer etterspurte tjenester til riktig pris og kvalitet overfor kommunen og/eller de abonnentene tjenesten gjelder.

Når kommunen er kunde/bruker skal rollen som bestiller ivaretas gjennom kommunedirektøren eller den han utpeker på sine vegne, og med ansvar for å forholde seg til selskapet/foretakets administrasjon som leverandør.

3.4 Kapitalstruktur og utbytte

Kapitalstrukturen, dvs. forholdet mellom gjeld (fremmedkapital) og egenkapital, er et vesentlig eierspørsmål. For mye og for lite egenkapital kan medføre effektivitetstap. Det bør for hver virksomhet foretas regelmessige analyser av kapitalstrukturen. Forretningsrisiko, bransjemessige særtrekk, prisen på kapital og finansiell styrke er alle forhold som må vurderes når virksomhetens kapitalstruktur skal bestemmes. For selskaper med begrenset ansvar, er det lovfestet krav til forsvarlig egenkapital. Det er eiernes ansvar å sørge for at selskapet har forsvarlig selskapskapital og styret har en handleplikt dersom egenkapitalen blir for lav.

Verdiskaping over tid er, i tillegg til samfunnsnytte, et overordnet mål for eier. Dette gjelder også for virksomheter kommunen eier. Som eier vil kommunen påvirke kapitalstrukturen både gjennom avkastningskrav/forventninger til utbytte, kapitalnedsettelse og ved emisjoner. Det vil likevel ikke bli stilt samme krav til avkastning der eierskapet alene er begrunnet ut i fra samfunnsnytte.

Avkastningen fra virksomhetene kan kanaliseres til eier på tre måter: Renter på lån til selskapet, aksjeutbytte, kapitalnedsettelse og verdiøkning av virksomhetenes egenkapital.

Styret skal etter aksjeloven foreslå utbytte innenfor de begrensninger aksjeloven setter for adgangen til å utdele utbytte. Hamar kommune forventer at selskapene som driver forretningsmessig i konkurranse med andre leverer markedsmessig avkastning. Avkastningsmålene utarbeides spesifikt for det enkelte selskap og formidles til selskapene. Selskapet bør ikke akkumulere høyere egenkapital enn hva som er nødvendig på forretningsmessig grunnlag og for å oppnå eiernes mål med selskapet.

Selskaper som er avhengig av kommunale bevilgninger deler normalt ikke ut utbytte. Det er ikke adgang til å ta ut utbytte utover den frie egenkapitalen, fra virksomhet som etter loven skal drives i

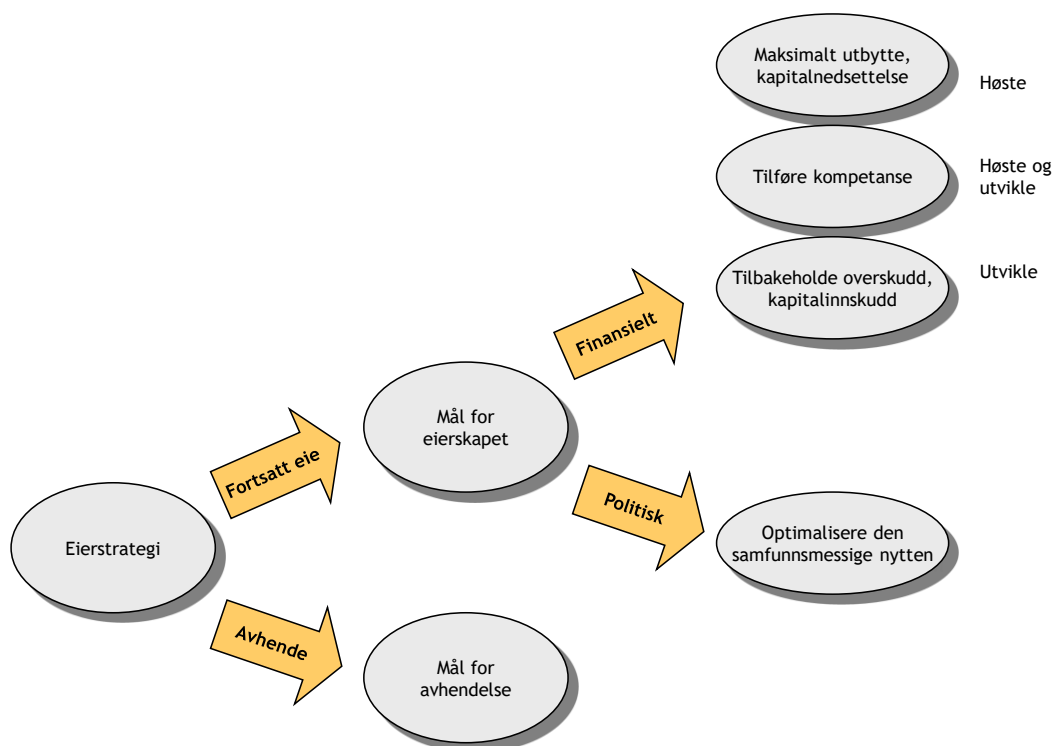
henhold til selvkost. For virksomheter som driver kommersielt i tillegg til å ivareta en sektorpolitisk oppgave, forventer kommunen markedsmessig avkastning for den kommersielle delen av virksomheten. Den kommersielle virksomheten skal være klart atskilt fra øvrig virksomhet og som et minimum ha eget avdelingsregnskap.

For mange av selskapene ligger det andre formål enn avkastning til grunn for eierskapet. Det vil kunne gå på bekostning av økonomisk lønnsomhet. Det må uansett forutsettes effektiv drift.

3.5 Etablering av eierstrategi for hvert selskap

Kommunen skal for hvert enkelt selskap/foretak ha en gjennomtenkt begrunnelse for hvorfor den er eier og hva kommunen vil med sitt eierskap, dvs. eierstrategi. Dette er nærmere omtalt i del II i Eiermeldingen.

Det er en del generelle føringer som er retningsgivende ved etableringen av en eierstrategi. Prosessene omkring etableringen av en slik helhetlig eierstrategi kan illustreres ved hjelp av figuren nedenfor.

Det er få selskaper hvor Hamar kommune er eier som har et rent finansielt formål. I de aller fleste selskapene er det en større eller mindre politisk (samfunnsmessig) dimensjon. Det foreligger dermed et blandet formål. Dersom eierstrategien konkluderer med at formålet med eierskapet er å ivareta politiske eller samfunnsmessige mål, kan det være behov for å synliggjøre at slike prioriteringer har en kostnad. Forenklet sagt kan man si at den samfunnsmessige nytten bør være større enn den økonomiske kostnaden for at et slikt valg skal kunne la seg forsvare.

Selskapsstrategien bør klargjøre forventninger knyttet til type avkastning, enten det er i finansiell forstand eller på annen måte.

3.6 Selskaps- og forvaltningskontroll

Kommunestyret har øverste ansvar for å sikre at kommunen når sine mål, at regelverket etterlevs og at etiske hensyn ivaretas.

Kontrollutvalget skal påse at kommunen fører kontroll med forvaltningen av kommunens eierinteresser i selskaper mm., jf. kommuneloven § 23-2 d). Dette innebærer kontroll av at den som utøver kommunene eierinteresser, gjør dette i samsvar med lover og forskrifter, kommunestyrets vedtak og anerkjente prinsipper for eierstyring, jf. kommuneloven § 23-4.

Kontrollutvalget skal utarbeide en plan for gjennomføring av selskapskontroll som vedtas av kommunestyret. Den praktiske gjennomføringen av tilsyns- og kontrolloppgavene ivaretas av kontrollutvalget eller kommunerevisjonen på oppdrag av kontrollutvalget. For interkommunale selskaper vil det være en fordel om deltakerne samordner sin kontrollvirksomhet overfor selskapene.

Kontrollutvalget skal videre påse at det gjennomføres forvaltningsrevisjon i selskaper kommunen har eierinteresser i, jf. kommuneloven § 23 c). Forvaltningsrevisjon er definert som systematisk vurdering av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut i fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger.

I tillegg har kommunens revisor et lovfestet ansvar for å gjennomføre eierskapskontroll, jf. kommuneloven § 24-2.

Kontrollutvalget og revisor kan kreve de opplysninger og foreta de undersøkelser som er nødvendig for å gjennomføre kontroll av kommunens selskaper. Kontrollutvalget og kommunens revisor kan selv foreta undersøkelser i selskaper, og har rett til å være tilstede på selskapets generalforsamling. Kommunestyret kan fastsette regler for kontrollen. Dette er nærmere regulert i kommuneloven § 23-6 og § 24-10.

4 EIERPRINSIPPER FOR HAMAR KOMMUNE

Kommunens eierskap skal være forutsigbart og langsiktig. Formålet er å legge til rette for god og effektiv forvaltning og utvikling av selskaper hvor kommunen har eierinteresser, samt gi tydelige styringssignaler i samsvar med de målsettinger og strategier kommunen har for sitt eierskap.

4.1 Åpenhet og informasjon

Det skal være åpenhet knyttet til kommunens eierskap, herunder kommunens valg og godtgjørelse til styre. Det skal være åpenhet om kommunedirektørens og administrasjonens rolle i de forskjellige selskapene/virksomhetene.

Selskapets styre og daglig leder plikter å ivareta en offensiv og åpen informasjonspraksis overfor eierne og gi korrekt, tydelig og relevant informasjon tidligst mulig. Selskapet skal tilrettelegge for dialog mellom styret og eierne.

Kommunen forventer at selskaper som er omfattet av offentleglova, iverksetter tiltak som sikrer åpenhet og innsyn i samsvar med lovens krav.

Eiermøter og generalforsamlinger skal normalt være offentlige. Dette gjelder likevel ikke dersom åpenhet skader selskapets eller kommunens interesser, og kommuneloven og offentleglova gir hjemmel for å lukke møtet og / eller holde dokumenter unntatt fra offentlighet.

I selskaper hvor kommunen er eneeier eller har vesentlige eierinteresser;

- a. skal selskapet, utover årsberetningen, rapportere ekstraordinære hendelser og økonomiske resultater som er av vesentlig betydning for kommunen som eier.
- b. skal selskapenes årsrapport gjennomgås av kommunedirektøren før disse forelegges formannskapet til orientering.
- c. skal selskapet rapportere til kommunen hvorvidt selskapet er omfattet av regelverket for offentlige anskaffelser og offentleglova.

4.2 Definert formål for virksomheten

Selskapets virksomhet skal være tydelig definert i vedtektene/selskapsavtalen. Formålet med virksomheten skal vurderes med jevne mellomrom. Innenfor rammen av vedtektene/selskapsavtalen skal selskapet ha klare mål og strategier for sin virksomhet. Selskapet må gjennom eiermøter/generalforsamling konsultere sine eiere ved kursendringer.

4.3 Vedtak skal fattes på generalforsamlingen/representantskapsmøte

Vedtak skal fattes i formelle organer for eierstyring. For aksjeselskaper er dette generalforsamlingen, for interkommunale selskaper er det representantskapsmøtet, for samvirkeforetak er det årsmøte. Det skal foreligge saksdokumenter som er utførlig nok til at aksjonærene kan ta stilling til alle saker som skal behandles. I aksjeselskaper skal innkalling og saksdokumenter som hovedregel sendes fire uker før generalforsamlingen avholdes. For interkommunale selskaper skal innkalling og saksdokumenter sendes med minst fire ukers varsel.

4.4 Likebehandling av aksjonærer/deltakere

Aksjonærene skal likebehandles. Kommunen skal ikke handle på bakgrunn av informasjon som ikke er kjent for øvrige aksjonærer og eiermakt skal ikke utøves gjennom uformelle kanaler.

4.5 Valg av styre

Valg av styre og styreleder i aksjeselskaper og interkommunale selskaper skal skje på bakgrunn av en begrunnet innstilling fra en valgkomité.

Generalforsamlingen/representantskapsmøtet velger valgkomité for det enkelte selskap, samt valgkomiteens leder. Valgkomiteen skal sammensettes for å speile eierandel.

I selskaper Hamar kommune eier fullt ut velges en valgkomité bestående av tre representanter fra formannskapet med kommunedirektøren v/eiersekretariatet som sekretariat.

Styresammensetningen skal være kjennetegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskaps egenart. I selskaper som utfører kjernetjenester på vegne av kommunen, bør minst ett av medlemmene ha god regional forankring og god kunnskap om kommunal virksomhet. Styret skal sammensettes slik at det kan handle uavhengig av særinteresser.

Medlemmer av kommunestyret og ansatte i kommunen er inhabile ved den kommunale behandlingen av en sak hvor et selskap er part, og hvor vedkommende er leder eller har ledende stilling, eller er medlem i styret eller bedriftsforsamling for et selskap. Man bør være oppmerksom på dette ved valg av styremedlemmer som ofte kan komme i situasjoner som medfører slik inhabilitet.

Kommunestyret legger følgende føringer for valg til selskapsstyrer:

- a. Begge kjønn skal være representert i styret med minst 40 %.
- b. Ordfører, kommunedirektøren og kommunedirektørens ledergruppe skal ikke sitte i styret i selskaper hvor kommunen har eierinteresser, dersom disse er organisert som egne rettssubjekt. Det samme gjelder for kommunale foretak. Disse bør heller ikke sitte i ledelsen i slike selskaper. Kommunestyrerepresentanter skal normalt heller ikke velges inn i styret i selskaper og kommunale foretak. Unntaksvis bør det likevel åpnes opp for å velge sittende kommunestyrerepresentanter i styret. Dette gjelder når den politiske forankringen er nødvendig for å ivareta kommunens interesser i selskapet, og de andre eierne er representert på politisk nivå. Dette unntaket gjelder likevel ikke for ordfører, kommunedirektør og kommunedirektørens ledergruppe, da disse alltid skal kunne representere kommunen som eier.
- c. Leder og styremedlemmer i kommunalt eide selskaper skal ikke velges inn i kontrollutvalget. Det samme gjelder den som er leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for et selskap mv. som kan være gjenstand for selskapskontroll.
- d. Det skal ikke velges styremedlemmer i selskaper hvor kommunen har eierinteresser, som kan medføre interessekonflikt av betydning for vervet.
- e. Styremedlemmer i morselskap skal ikke sitte i styret til datterselskap. Konsernledelsen kan være representert i datterselskapenes styret.

- f. Der det utpekes vara til et styre, bør ordningen med numerisk vara benyttes for å sikre kontinuitet i styret.

4.6 Styrets arbeid og uavhengighet

Styret bør ha en plan for eget arbeid, arbeide med egen kompetanseutvikling og evaluere sin egen virksomhet.

Styret skal påse at daglig leder handler i selskapets interesser og i tråd med lovbestemmelser i forvaltningsloven, offentleglova, arkivloven mv. Styret skal etablere faste rutiner for å håndtere mulige habilitetskonflikter.

Styret har ansvar for å sikre at selskapets lønns- og incentivordninger utformes slik at de fremmer verdiskapning i selskapet og fremstår som rimelige. Lederlønninger skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende.

Styremedlemmer bør ikke påta seg særskilte oppgaver for det aktuelle selskapet i tillegg til styrevervet. Styrets medlemmer og daglig leder bør ikke:

- ha rådgivnings- eller konsulentoppdrag for selskapet
- være part i avtaler som har økonomisk betydning for selskapet
- ha lederansvar eller være medlem av styrende organ i selskap der også andre medlemmer av styret har interesser
- være nærstående til styremedlem eller ledere ansatt i selskapet

Det samme gjelder for selskaper hvor styremedlem eller daglig leder har eierinteresser eller er ansatt. Eventuelle unntak fra dette skal styrebehandles og honorar for slike oppdrag skal være styregodkjent. Det skal informeres om slike oppdrag og honorarer i årsrapporten.

4.7 Godtgjøring til styret

Godtgjøring til styret skal være moderat, men slik at den fremmer verdiskapning i selskapene og fremstår som rimelig ut i fra styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og kompleksitet.

For selskaper som er heleid av Hamar kommune utbetales ikke godtgjørelse til styrets medlemmer når disse har Hamar kommune som hovedarbeidsgiver og kommunen holder dem skadesløse for ansvar de måtte pådra seg som styremedlemmer i selskapet. Det skal likevel utbetales godtgjørelse dersom styrevervet ikke inngår som en naturlig del av representantens arbeid for kommunen.

Hamar kommunestyre fastsetter følgende retningslinjer for honorering av styremedlemmer i Hamar kommunes heleide aksjeselskaper og kommunale foretak (se tabell under). Retningslinjene er veiledende. Endelig fastsetting av godtgjøring gjøres etterskuddsvis av selskapets generalforsamling (aksjeselskaper) eller av kommunestyret (kommunale foretak). Nivåene er fastsatt på bakgrunn av en vurdering av arbeidsmengde og krav til kompetanse i det enkelte styre.

Funksjon	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3
Styreleder	Kr 100 000,-/år	Kr 60 000,-/år	Kr 30 000,-/år
Styremedlem	Kr 60 000,-/år	Kr 35 000,-/år	Kr 15 000,-/år
Vurdering av korrekt nivå for det enkelte selskap må foretas konkret for det enkelte år. Pt vurderes selskapene å falle inn under følgende nivå:			
Selskap	Hamar Energi Holding AS Hamar Olympiske Anlegg AS Ankerskogen svømmehall Hamar KF	Hamar Kino KF	Pt. ingen selskaper Vil f. eks. kunne gjelde selskaper under avvikling Ved "sovende" selskaper forutsettes enestyre/adm. og ingen honorering

Det gis ikke særskilt møtegodtgjøring pr møte.

Som hovedregel skal det ikke utbetales konsulenthonorar eller «tapt arbeidsfortjeneste» til styremedlemmer. I tilfeller hvor det foreligger en ekstraordinær arbeidsinnsats kan det avtales honorar utover dette. I slike tilfeller skal saken styrebehandles før den godkjennes av eier. Det kan f.eks. gjelde dersom det i en tidsavgrenset periode er behov for arbeidende styreleder eller ett av styremedlemmene har en forholdsvis stor arbeidsmengde knyttet til styrevervet.

Vararepresentanter gis en godtgjøring pr. oppmøte på kr 3.000,- på nivå 1 og kr. 2.500,- på nivå to og tre.

4.8 Samfunnsansvar

Selskapet skal opptre som en ansvarlig samfunnsaktør. Samfunnsansvaret omfatter blant annet hensynet til miljø, lokalsamfunn, ansatte, menneskerettigheter, likestilling, og bekjemping av arbeidslivskriminalitet, lønns- og bonusordninger mv. Fastsettelse av godtgjørelse for ledende ansatte skal være styrets ansvar. Lederlønninger skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende. Det skal legges vekt på moderasjon.

Selskapets samfunnsansvar bør omtales i selskapets rapportering til eierne.

4.9 Klima og miljø

Kommunalt eide selskaper er en del kommunens virkemiddelapparat for å nå kommunens målsettinger innenfor klima og miljø, slik de er beskrevet i kommuneplanens samfunnsdel og kommunedelplan for klima og miljø. For selskaper hvor dette er relevant, skal klima og miljø inngå som en del av kommunens klimaregnskap og omtales i selskapets rapportering til kommunen.

Det forventes at foretak og selskaper som er heleid av Hamar kommune sertifiseres som Miljøfyrtårn.

4.10 Eiers løpende avkastning – utbyttepolitikk

I selskaper der formålet ikke er politisk, stilles det krav om avkastning til eier. I selskaper der virksomheten har karakter av næringsdrift vil kommunen stille de samme krav til avkastning på investert kapital, som det en privat eier vil gjøre.

For selskaper som opererer innenfor et marked skal prinsippene for en eventuell utbyttepolitikk klargjøres og deretter fremmes for eierorganet. Langsiktighet og samfunnsansvar legges til grunn for kommunens krav til utbytte. Utbytteneivået skal ta utgangspunkt i selskapenes økonomiske situasjon. Likevel skal eiers kapitalbehov og eiers muligheter for alternativ investering vektlegges i en totalvurdering av utbytteneivået.

4.11 Revisor og bruk av rådgivere

Selskapets revisor skal være uavhengig av styret og daglig leder. Styret bør fastsette retningslinjer for å benytte revisor som rådgiver for selskapet. Revisor bør årlig gi styret en skriftlig bekreftelse på at revisor oppfyller fastsatte uavhengighets- og objektivitetskrav.

I ordinær generalforsamling skal styret gi en redegjørelse for revisors godtgjørelse fordelt på lovpliktig revisjon og godtgjørelse knyttet til andre konkrete oppdrag. Styret skal legge til rette for at revisor kan delta på alle generalforsamlinger.

Det legges følgende føringer for kommunens bruk av rådgivere i eiersaker:

- a. Kommunen skal innhente spisskompetanse fra eksterne rådgivere og/eller kommunerevisjonen, når sakens art og kompleksitet tilsier det.
- b. Kommunen må sikre at den bruker rådgivere som har en uavhengig stilling i forhold til selskapene.
- c. Kommunen skal innhente opplysninger i fra selskapets revisor om faktiske forhold i selskapet, når det er behov for det.

4.12 Organisasjonslæring og kompetanseheving

Hamar kommune skal:

- a. sørge for nødvendig opplæring av folkevalgte og kommuneadministrasjon om eier- og selskapsstyring.
- b. sette eierskap som tema i kommunestyret minst en gang pr år. Dette møtet skal gi kunnskap om utøvelse av eierskap og sette fokus på hva kommunen vil med de aktuelle selskap.
- c. samle styremedlemmer og representantskapsmedlemmer, herunder tilby opplæring for kommunens valgte styremedlemmer. Formålet er å dele erfaringer, heve kompetansen og bevisstgjøre om roller mv.

5 ORGANISASJONSFORMER - SELSKAPER OG FORETAK

5.1 Innledning

Før en eventuell selskapsdannelse må det foreligge en analyse av hva kommunen ønsker å oppnå ved å opprette selskap fremfor å drive virksomheten innenfor tradisjonell kommunal organisering. Dette gjelder også før kommunen skyter inn egenkapital i selskaper hvor virksomheten ligger utenfor det som tradisjonelt oppfattes som kommunens kjerneområder.

Virksomhetens formål og karakter er avgjørende kriterier ved valg av selskapsform. I de tilfeller der det er behov for tett oppfølging og kontroll fra eiers side må selskapsformen som velges være tilrettelagt for dette. Dette kan være viktig på områder der oppgaven er pålagt kommunen ved lov, der selskapet må samarbeide tett med andre offentlige etater, eller der tjenesten er knyttet opp mot kommunens kjernevirksomhet.

I de tilfeller virksomheten bærer preg av produksjon, enten i form av varer eller tjenester, og gjerne i tillegg opererer i et konkurranseutsatt marked, kan en løsere tilknytningsform og dermed mer selvstendighet for selskapet være mer aktuelt.

Nedenfor følger en generell gjennomgang av de organisasjonsformene som er mest aktuelle. I tillegg til disse kan en virksomhet også være organisert som en stiftelse, men det er pr. i dag ikke aktuelt for Hamar. Derneft er det forskjellige vertskommunesamarbeid som ikke vil bli nærmere omtalt i Eiermeldingen.

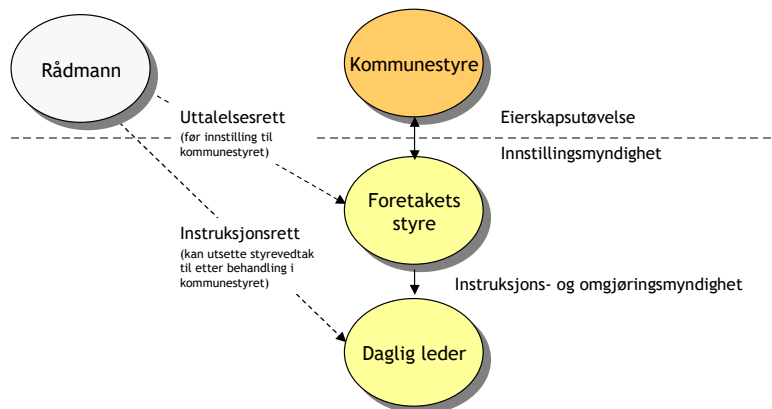
Det er eiers ansvar å sikre en selskapsform som er tilpasset kommunens behov for styring, virksomhetens formål, markedsmessige forhold og konkurranseregelverket. Skal selskapet ta risiko og operere i et marked, bør det etableres et selskap med begrenset ansvar, som aksjeselskap eller samvirkeforetak. Der selskapet skal yte tjenester til flere eierkommuner i egenregi, kan interkommunale selskap (IKS) og etablering av interkommunalt samarbeid med hjemmel ny kommunelov kap 19 og 20 være hensiktsmessige former. Stiftelser er selveiende og skal ikke benyttes for virksomhet som krever eierstyring.

Valg av selskapsform påvirker muligheten for politisk styring og kontroll. Jo større selvstendighet, jo mindre er muligheten for å utøve politisk og administrativ kontroll.

5.2 Kommunale foretak (KF)

Ny kommunelov kapittel 9 gir regler om kommunalt og fylkeskommunalt foretak. Foretaket er en del av kommunen og ikke et eget selskap med rettslig eller økonomisk selvstendighet. Foretakets forpliktelser er kommunens forpliktelser, og kommunen er kontraktsmotpart i de avtalene som foretaket inngår. Foretaket skal ledes av et styre med alminnelig myndighet til å treffe avgjørelser i foretakets saker. Foretaket rapporterer direkte til kommunestyret.

Kommunalt foretak (KF): Ansvar

Reglene om kommunalt foretak tar særlig sikte på å gi et alternativ for mer selvstendig organisering av kommunale oppgaver. Organisasjonsformen benyttes som regel når både forretningsmessige og samfunnsmessige hensyn skal ivaretas.

Det kommunale foretaket er en del av kommunen og er som sådan underlagt kommunestyret. Gjennom vedtektenes formålsbestemmelse fastsetter kommunestyret den virksomhet foretaket skal drive. Kommunestyret fastsetter derved den ytre rammen for styrets myndighet. Kommunestyret kan gjennom vedtektene eller andre typer vedtak gi bindende pålegg for foretaket. Kommunestyret kan i medhold av kommuneloven § 9-10 vedtektsfeste at nærmere angitte saker må være godkjent av kommunestyret for å være bindende for kommunen.

Foretaket ledes av et styre og en daglig leder. Dette er obligatoriske organer. Det er kommunestyret selv som velger styremedlemmene, jfr. ny kommunelov § 9-5. Det er ikke tillatt at kommunedirektøren sitter i styret i kommunale foretak.

Styret har et overordnet ansvar for organiseringen av foretakets virksomhet. Ledelsesansvaret gjelder ikke bare den forretningsmessige siden av virksomheten, men generelt forvaltningen av de verdier og oppgaver kommunen har lagt til foretaket. Det er styret og daglig leder som opptrer utad på kommunens vegne.

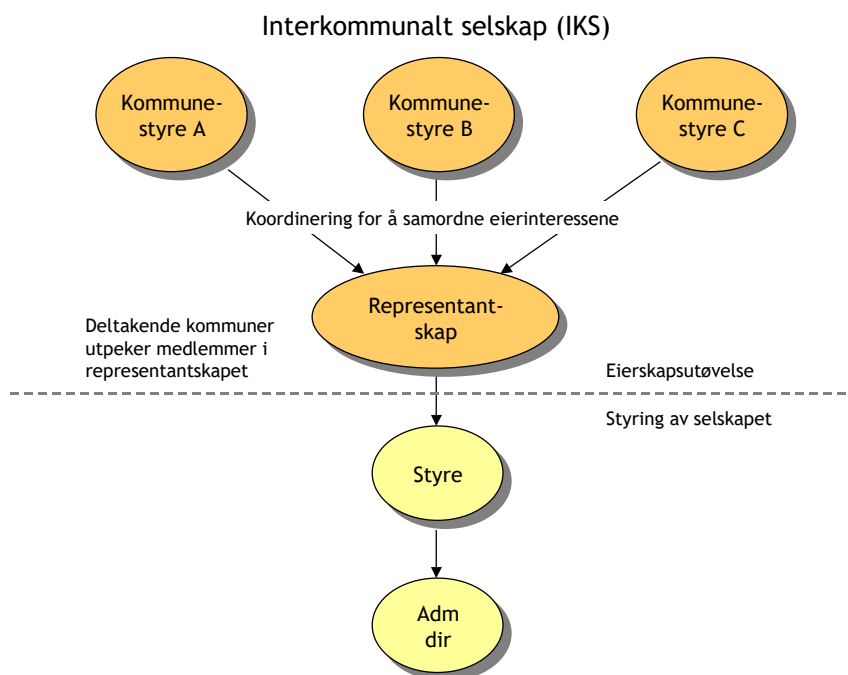
Som en del av kommunen er foretaket underlagt kommunestyrets budsjettmyndighet. Dette betyr at de kommunale budsjettene setter rammer for foretakets virksomhet, og styret er bundet av budsjettet.

Kommunens styrings- og kontrollmuligheter er flere og mer omfattende i kommunalt foretak enn i selvstendige selskaper. Daglig leder i KF-ene ansettes normalt av styret. Daglig leder står i et direkte underordnings- og ansvarsforhold til styret som igjen er underlagt kommunestyret. Kommunedirektøren har ingen instruksjons- eller omgjøringsrett overfor foretakets styre, men kan be om utsatt iverksettelse av vedtak/beslutninger slik at sakene kan forelegges kommunestyret.

5.3 Interkommunalt selskap (IKS)

Interkommunale selskaper (IKS) er regulert i lov om interkommunale selskaper av 29. januar 1999. Et IKS er et eget rettssubjekt, som rettslig og økonomisk er skilt fra deltakerkommunene. Selskapet har sin egen formue og sine egne inntekter, og svarer selv for sine forpliktelser. Det er selskapet selv som inngår og er part i avtaler og har partsstilling i rettsaker og overfor forvaltningsmyndighetene.

Et særtrekk ved interkommunale selskaper er at hver av deltakerne har et ubegrenset ansvar for en fastsatt andel av selskapets samlede forpliktelser. Dette skiller interkommunale selskaper fra aksjeselskap, hvor deltakeransvaret er begrenset. Samlet skal deltakernes ansvarsandeler utgjøre selskapets samlede forpliktelser.

Selskapets øverste myndighet er representantskapet. Representantskapet er eiernes organ, og deltakerkommunenes eiermyndighet utøves av representantskapet. Dette innebærer at den enkelte deltakerkommune ikke kan utøve eiermyndighet direkte overfor selskapets styre eller administrasjon. Hver deltakerkommune skal ha minst ett medlem i representantskapet. Deltakerkommunene kan gjennom representantskapet treffe vedtak som binder styret, og det kan omgjøre vedtak som styret har truffet.

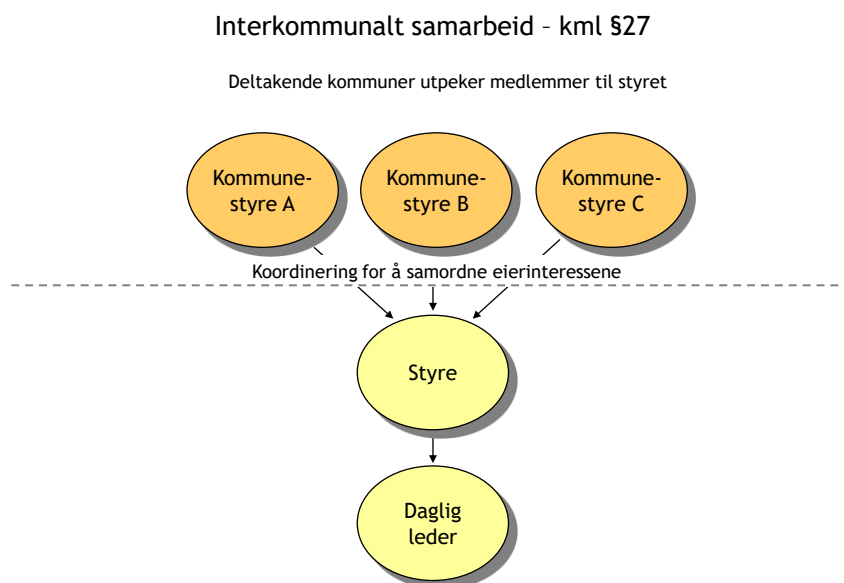
Gjennom en rekke bestemmelser legger lov om interkommunale selskaper særlige oppgaver til representantskapet. Dette gjelder fastsettingen av regnskap, budsjett, økonomiplan og valg av revisor, samt vedtak om salg eller pantsettelse av fast eiendom eller andre større kapitalinvesteringer, eller vedtak om å foreta investeringer som er av vesentlig betydning for selskapet eller en eller flere av deltakerne. I selskapsavtalen kan det dessuten fastsettes at visse saker som ellers hører innunder styrets forvaltningsmyndighet, må godkjennes av representantskapet.

Samlet sett gir disse bestemmelsene deltakerkommunene større innflytelse over styringen av selskapet enn det aksjeloven gir deltakerne i et aksjeselskap. Denne merinnflytelsen har først og fremst sammenheng med selskapsdeltakernes ubegrensede ansvar for selskapets forpliktelser. Når deltakerne påtar seg et større ansvar er det også naturlig at styringsmulighetene utvides.

Ethvert interkommunalt selskap skal ha et styre og en daglig leder som står ansvarlig for forvaltningen av selskapet. Styrets forvaltningsmyndighet må utøves innenfor rammen av selskapets formål, selskapsavtalen, selskapets årsbudsjett, samt vedtak og retningslinjer fastsatt av representantskapet. Daglig leder ansettes av styret med mindre det er vedtektsfestet at daglig leder skal ansettes av representantskapet. I forvaltningen av selskapet er styret underlagt representantskapet, og det må følge vedtak og retningslinjer som dette fastsetter. Styrets forvaltningsmyndighet må videre utøves innenfor rammen av selskapets formål, selskapsavtalen og selskapets årsbudsjett.

5.4 Interkommunalt samarbeid

Kommuneloven § 27 har regler om samarbeidsavtaler mellom kommuner og/eller fylkeskommuner når samarbeidet er organisert med eget styre. Organisasjonsformen er fjernet i ny kommunelov og kommunen er gitt en frist til 1.1.2024 med å få på plass en ny organisasjonsform.

Styret for et interkommunalt samarbeid må tildeles en viss selvstendig avgjørelsesmyndighet, men den må begrenses til avgjørelser som angår virksomhetens drift og organisering. Dette innebærer at styrets myndighet er begrenset i forhold til det som gjelder for styret i et interkommunalt selskap. Styrets rolle og forhold til samarbeidskommunene må utformes i vedtektene.

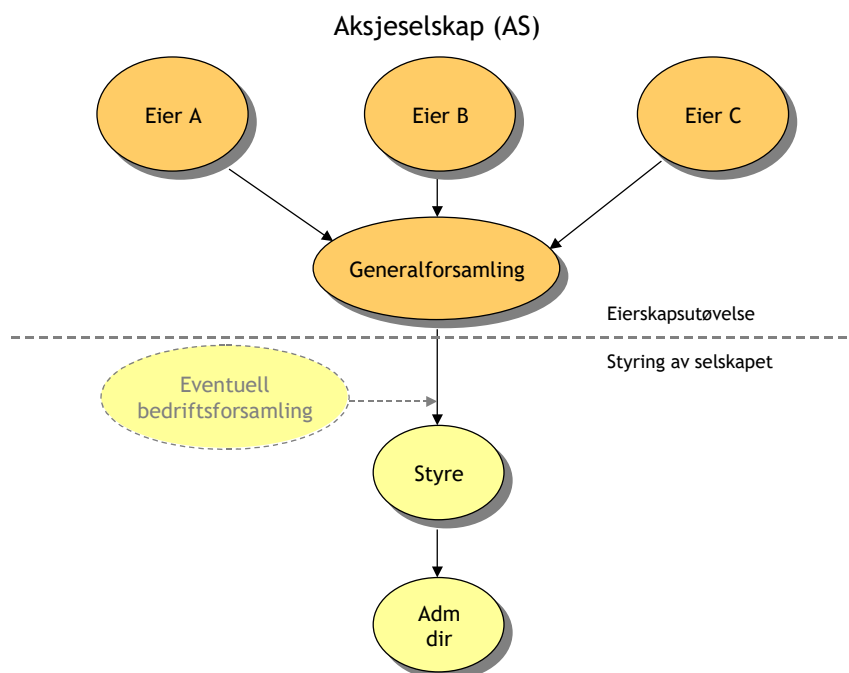
5.5 Aksjeselskap (AS)

Bestemmelsene om aksjeselskap er regulert i aksjeloven av 13. juni 1997 nr. 44. Det viktigste særtrekk ved aksjeselskapsformen er at deltakerne (aksjeeierne) ikke er ansvarlig for selskapets forpliktelser annet enn for innskutt kapital.

Et aksjeselskap som ikke er i stand til å oppfylle sine forpliktelser, kan tas under konkursbehandling. Et motstykke til ansvarsbegrensningen er at selskapets eiere ikke rår fritt over selskapets inntekter og formue. Selskapets midler disponeres av selskapets styre og daglig leder. Ønsker kommunen som eier å ta ut midler, må dette skje etter aksjelovens regler om utdeling av utbytte eller fondsemisjon. Utdeling av utbytte til eierne kan bare foretas etter forslag fra styret og må vedtas av generalforsamlingen.

Et aksjeselskap er et eget rettssubjekt og kan ha en eller flere deltakere. Lovgivningen setter ingen grenser for hvem som kan være deltakere (aksjeeier) i et aksjeselskap. Denne selskapsformen kan derfor være tjenlig dersom man ønsker å ha ulike grupper av eiere eller legge til rette for at flere, både fysiske og juridiske personer, kan være eiere. Aksjeselskap er særlig egnet for næringsvirksomhet.

Aksjekapitalen i et aksjeselskap må være på minimum kr 30.000. Aksjeselskapets øverste organ er generalforsamlingen. Generalforsamlingen er eiernes organ i selskapet.

Styret har det overordnede ansvar for forvaltningen av selskapet. Som hovedregel er det styret som ansetter daglig leder og er dennes overordnede. Daglig leder skal styre selskapet etter de planer, retningslinjer og prinsipper styret har vedtatt. Eiermyndigheten i denne typen selskap må utøves gjennom generalforsamlingen. Dette betyr at kommunen som aksjeeier ikke skal

intervenere uten at dette skjer i form av en beslutning fra generalforsamlingen. I generalforsamlingen kan eierne gjennom generalforsamlingsvedtak fastsette rammer og gi nærmere regler for styret og daglig leder av selskapet. Det er generalforsamlingen som velger styret.

Aksjonæravtaler benyttes ofte for å detaljere forholdet mellom aksjonærene. Aksjonæravtalen kan regulere ulike eierspørsmål så som stemmerett, fordeling av styreplasser, innsynsrett, innskuddsplikt og forkjøpsrett.

En aksjonær har ulike rettigheter i et selskap beroende på hvor stor andel av selskapet vedkommende eier. For kommunen er det derfor viktig at eierandelen er tilpasset kommunens formål med eierskapet. Dersom kommunen har strategiske målsetninger for sitt eierskap bør kommunen ha kontroll med selskapet ved å eie 50 % eller mer av de stemmeberettigede aksjene i selskapet. Dersom kommunen ønsker maksimal styring over selskapet bør kommunen eie selskapet fullt ut. Dersom eierskapet er av mer finansiell karakter er det ikke så betydningsfullt hvor stor andel av selskapet kommunen eier.

100 % (aksjer og stemmer)

I denne situasjonen trenger ikke eieren å hensynta de rettigheter og regler som ellers gjelder for å gi vern til øvrige aksjonærer. Et selskap eiet 100 % kan ses på som et datterselskap i et konsern, der kommunen representerer konsernet eller morselskapet.

90 % (aksjer og stemmer)

Dersom en aksjonær eier over 90 % av aksjekapitalen og stemmene i et aksjeselskap, kan vedkommende majoritetsaksjonær tvangsutløse de øvrige aksjonærene i selskapet, og konsernbidrag kan gis mellom selskap i konsernforhold.

67 % (stemmer)

Vedtak om endring av et selskaps vedtekter forutsetter minst to tredeler av stemmene. Det samme gjelder beslutninger om fusjon eller fisjon, vedtak om forhøyelse eller nedsettelse av aksjekapitalen, opptak av konvertible lån, vedtak om omdanning og vedtak om oppløsning av selskapet.

50 % (stemmer)

Eksempel på beslutninger som fattes med alminnelig flertall er valg av styremedlemmer, godkjenning av årsregnskap og vedtak om utdeling av utbytte. Vedtekter og aksjonæravtaler kan regulere behov for bredere, men ikke snevrere tilslutning ved slike saker.

34 % (stemmer)

Dersom en aksjonær har mer enn en tredjedel av stemmene, vil denne ha negativ kontroll over mange av de vesentligste beslutningene i selskapet. Særlig gjelder dette vedtektsendringer.

5.6 Samvirkeforetak (SA)

Bestemmelsene om samvirkeforetak er regulert i Samvirkeoven av 29.06.2007.

Samvirkeforetak er en sammenslutning som har til hovedformål å fremme de økonomiske interessene til medlemmene gjennom deres deltakelse i virksomheten som konsument, leverandører eller på annen lignende måte.

Et samvirkeforetak må stiftes av minst 2 personer (herunder juridiske personer som f.eks. kommune). Virksomheten må ha et økonomisk formål, men kan samtidig også ha et ideelt formål. SA skal ha vedtekter og formål og evt. begrensninger må tas inn i disse.

SA baseres på medlemskap, ikke eierskap. I utgangspunktet er et SA åpent for medlemskap for en svært vid krets, men det kan i vedtektene begrenses til en snevrere gruppe. Det må være en omsetning mellom SA og medlemmet.

Årsmøtet er samvirkeforetakses høyeste organ og hvor medlemmene utøver sin medlemsinnflytelse. Hvert medlem har en stemme, dvs. at den som har skutt inn mye kapital i et samvirkeforetak har samme innflytelse på årsmøtet som en som har skutt inn lite kapital.

Det kan utbetales «utbytte», det vil si at hele eller deler av overskuddet fordeles til medlemmene etter omsetning, ikke etter størrelse på innskutt kapital.

Det enkelte medlem er ikke ansvarlig for SA sine forpliktelser, dvs. at det er et begrenset deltakeransvar, begrenset til det den enkelte evt. har skutt inn av kapital.

SA skal registreres i foretaksregisteret. Det skal ha et styre og normalt ha en daglig leder.

5.7 Stiftelser

Kommuner står fritt til å etablere stiftelser (Stiftelsesloven av 2001). Oppretterne står fritt til å fastsette formålet og stiftelsen er selvstendig rettssubjekt. Stiftelser har til forskjell fra selskapene (IKS og AS) etter opprettelsen ingen eiere. Verken oppretteren eller andre kan med grunnlag i eiendomsretten utøve styring over stiftelsens virksomhet eller gjøre krav på andel i stiftelsens overskudd. Oppretterne står heller ikke fritt til å løse opp stiftelser. Stiftelser er derfor ikke egnet for virksomhet hvor det er behov for å utøve eierstyring.